

Специфичната връзка между агресия и насилие

Като се сблъсква всекидневно със случаи на агресивно поведение на деца, човек непрекъснато си задава въпроса какви са причините, кое кара децата да проявяват жестокост, която понякога надхвърля най-смелите представи на човешкото въображение в това отношение. Изследванията на деца с агресивни прояви налага извода, че основният фактор, който обуславя агресията у тях е външен-това е социално битовата среда и по-конкретно семейството, то освен “социална утроба” е източник на първите психични травми за детето и може едновременно да демонстрира както балансирано, така и агресивно поведение.

Няколко фактора на семейното възпитание имат огромно значение за формирането на агресивно поведение на детето в семейството:

1. Реакцията на родителите на неприемливото за тях поведение на детето;
2. Характерът на отношенията между родители и деца;
3. Нарушено общуване в семейството;
4. Степента на семейна хармония или дисхармония;
5. Характерът на отношенията с другите деца в семейството;
6. Пълно или непълно семейство;
7. Конфликтно семейство;
8. Упражняване на системно насилие над децата;
9. Съществени пропуски във възпитанието;

През последните години у нас не са рядкост семействата, в които агресивността е била насърчавана от ранна детска възраст, особено по отношение на момчетата. Някои родители гордо наричат своите деца “жилави”, “мъжкари”. Явно, тези родители не говорят за техните качества на децата си, а за поведение на агресия и това спечелва одобрението им. В други семейства агресивното избухване на детето се възприема като предзнаменование за бъдеща деликвентност. Родителите напляскват или удрят детето за наказание, като смятат, че така ще се избегне асоциалното поведение. Дете, с което се отнасят по този начин, може да повярва, че това е правилният начин по отношение на хората, чието поведение не им харесва, така че тази реакция може само да подкрепи неговата агресивност спрямо другите. Най-добрият начин е детето да бъде научено да съдържа агресивните си импулси.

Родителите неволно изкривяват нормалната, здравата агресия, която идва с прохождането, с първите години, когато започва “фазата на Аз-а” в развитието на детето. За родителите това е началото на “ходенето по ръба”. От това, че някои не толерират детското мнение, започва системното потискане и тогава детето търпи агресия. Възможно е родителите да са агресивни по милион начини, не само като го бият. Много нежната майка напр. внушава вина и принуда у детето си: “Ако не хапнеш тази хапка, мама няма да те обича”...

Ние не осъзнаваме колко много агресия изсипваме върху децата си, агресия, която привидно не прилича на враждебно отношение. Така детето насила започва да се стяга, да пренебрегва “Аз-а” си... и крайните форми на агресия са типични за деца, изтърпели като малки много агресия в семейството в различен вид и форма.

Според психолозите проявите на агресия са израз на дълго натрупване, което след време вулканично изригва и то в предозирани мащаби. А поводът за “отключването” може да е най-безобиден на пръв поглед.

Агресията е следствие на модели на взаимодействие между родителите и детето или т. нар. “Принудителни семейни процеси”. Този процес започва, когато детето се държи по неприятен начин и родителят му реагира по също толкова неприятен, отрицателен начин. Родителят и детето попадат в капана на цикъл от принуждаване и отрицателно поведение. Реакциите и поведението и на двамата продължават да ескалират, докато един от тях не прекрати взаимодействието. Това на свой ред отрицателно подкрепя поведението на другия човек. В допълнение детето учи от родителя, че принудата е ефективен начин за справяне с междуличностния конфликт.

Установено е, че **ако децата са в лоши отношения с единия или с двамата родители** или чувстват, че в семейството ги смятат за негодни за нищо или са безразлични към тях, съществува голяма вероятност те да започнат да се държат агресивно към близките си.

Още от най-ранна възраст децата, чиито майки не полагат достатъчно грижи за тях, се държат много по-агресивно от другите деца. Съгласно теорията за привързаността малките деца се различават по степента на усещането за безопасност в отношенията си с майката. Според Пери при “силно привързаните” деца, в миналото има надеждно, устойчиво и ясно отношение от страна на майката. Такова дете е склонно да се довери на другите хора и да придобие добре развити социални навици. За “слабо привързаните” деца е характерна неговорчивост, съпротива на контрола и на предявените към тях изисквания, импулсивност, емоционална нестабилност и проява на физическа агресия.

Интересен е начинът на формиране на агресивното **поведение на детето в зависимост от характера на взаимоотношенията в семейството**. Често пъти децата проявяват по-голяма физическа или вербална агресия срещу единствения си брат или сестра, отколкото срещу всички останали деца, с които общуват. Съществува силна корелация между изразяването на агресивните отношения между децата в едно семейство и усвояването на силовите модели на поведение и физически наказания от страна на родителите. Децата рядко се държат агресивно, ако родителите не прилагат физически наказания. Те обаче често проявяват агресия, ако родителите ги наказват. Това се отнася предимно за по-големите деца. Без родителската намеса агресивните взаимоотношения между децата са редки поради неравенството на силите и разликата във възрастта.

Проучването на зависимостта между агресивното поведение на децата и вида наказание, който родителите използват, показва, че жестоките наказания са свързани с високото равнище на агресивност у децата (непълнолетните извършители на престъпления произлизат от семейства, в които физическата жестокост върви ръка за ръка с безразличието към чувствата им), а минималният контрол и грижи за децата корелират с висока степен на асоциалност. Често пъти тези два типа възпитание-извънредна строгост на наказанието и липса на контрол (“емоционално отхвърляне” и “хипопротекция”) се срещат

в едно семейство. Първия тип се проследява основно по линия на бащата, а втория тип-по линия на майката. Агресивните деца често споделят, че се чувстват ненужни на родителите си, особено на бащите, които не ги обичат и често ги унижават.

Чрез агресията децата изразяват гнева и протеста си. Гневът е вторично чувство. В основата му лежат болка, унижение, обида и страх.

В семействата на агресивните деца най-често е разрушена емоционалната връзка между родители и деца, особено между бащи и синове. Родителите по-скоро изпитват враждебни чувства един към друг. Бащите често сами демонстрират модел на агресивно поведение, а така също и поощряват агресивните тенденции в поведението на децата си. Майките на агресивните деца не са възискателни към тях, често са равнодушни по отношение на техните социални успехи. Децата нямат ясни задължения към дома.

В семействата, в които растат агресивните и склонни към девиантно поведение деца, има натрупване на неблагоприятности, на напрежение, скандали, злоупотреба с алкохол, домашно насилие, конфликти между съпрузите, безразличие към децата. В такива семейства обикновено единият родител не осъществява функциите си, а другият е поел водеща роля.

В семейната среда, в която царят прекалено много забрани, се създават предпоставки за тревога и вина, които могат да отключат девиантното поведение.

Това доказва, че моделите на възпитание при родители на агресивни деца често си противоречат един на друг, защото към детето се предявяват взаимно изключващи се изисквания. Като правило-много жесток баща и невзискателна майка. В резултат у детето се формира модел на претенциозно, опозиционно поведение, което се пренася и към околните.

Видимо е, че **конфликтната семейна среда** се отразява на децата, тъй като те са въввлечени в нея и така тя ги травмира и развива у тях чувство за вина и отхвърленост.

Непълната семейна структура е детерминанта, която днес става все по-актуална. Разделянето на семейството отваря дълбоки емоционални рани - разводът е причина за стрес, еднакво тежък както за родителите, така и за детето. Родителите преживяват криза във взаимоотношенията си с децата. От любвеобилни и добронамерени те постепенно се превръщат в непокорни, враждебни, агресивни момичета и момчета, които искат да се налагат, или пък без мнение, зависими от родителите си и от по-силните. В голяма част от случаите процесът на разделяне на родителите е съпроводен от множество конфликтни ситуации, изпълнени с агресивни прояви.

В голяма част от случаите, да не кажем изцяло агресивното поведение на децата и юношите се дължи на **съществените грешки на родителите** във възпитанието-тяхното или това, на което е обект собственото им дете, а оттам произлизат и проблемите на децата в отделните институции. Повечето деца са възприели агресията като модел, утвърден в групата, в която се намират-в училище, в детската градина. Оттук произтича явлението "добър в къщи-побойник в училище". За това често между родители и учители възникват противоречия на тази основа - едните твърдят, че детето е добро, не създава конфликти; другите от своя страна дават примери от всекидневието в училище, че същото това дете употребява в речника си обидни думи, псувни, посяга на съучениците си.

Основните възпитателни средства, към които винаги прибегват родителите на агресивните деца, са физическите наказания, заплахите, лишаване от привилегии, въвеждане на ограничения и липса на поощрения, честа изолация на детето, съзнателно лишаване от любов и грижи при провинение. За съжаление самите родители почти никога не изпитват чувство на вина, когато наказват децата си. Родителите на агресивните деца не се опитват да вникнат в причините за деструктивното им поведение и остават равнодушни към техния емоционален мир.

Автор: Христина Краева – Стоянова
Психолог